

Wandel in de Waterwereld

Om het gemaal De Waterwolf kun je verschillende fietsroutes volgen. Deze routes laten je de mooie natuur en het waterbeheer in onze regio zien. Ze helpen je ook om beter te begrijpen hoe wij werken aan veilig leven met water en de rol die het waterschap heeft in ons dagelijks leven.

1 Gemaal De Waterwolf

 53.31344, 6.35541

Gemaal De Waterwolf voert sinds 1920 water af uit het achterliggende stroomgebied Electra. De vier grote dieselmotoren en twee kleine electropompen kunnen samen maar liefst 4500 kubieke meter water per minuut verplaatsen. Achter de vijf boogvormige ramen bevinden zich de enorme door diesel aangedreven schroefpompen. De Waterwolf was het eerste elektrisch aangedreven gemaal van Nederland en tijdens de opening het grootste gemaal van Europa. Tegenwoordig is het gemaal een rijksmonument.

2 Kommerzijl

 53.28698, 6.32301

Kommerzijl is ontstaan bij een zestiende-eeuwse zeeluis (zijl) in de Hogedijk. Voor de dorpsnaam zijn twee verklaringen: Kommer zou kunnen verwijzen naar de kom (het haventje) achter de dijk, waar de schepen lagen. Maar het zou ook kunnen verwijzen naar de 'kommer' of zorg die gepaard ging met de aanleg en het onderhoud van de zijl (noordelijke naam voor uitwateringssluizen).

2 Sluis Kommerzijl

 53.28736, 6.32390

Bij Kommerzijl ligt een sluis, die oorspronkelijk Opslachterzijl heette. Rond 1570 werd de sluis gebouwd in een nieuwe dijk om het water van de Riet en waterlopen vanaf Niehove te lozen naar lagergelegen water. De sluis verloor haar functie na 1877, doordat er nieuwe sluizen bij Zoutkamp werden aangelegd. Rond 1900 werd er een nieuw sluiscomplex gebouwd dat dient als keersluis om water tegen te houden. De sluis is een gemeentelijk monument.

3 Frytum

 53.28168, 6.38238

Frytum is een wierde met een hoogte van 2,1 meter boven NAP. Deze 'heuvels' kwamen veel voor vroeger, en werden gemaakt om droge voeten te houden tijdens hoogwater. Uit aardewerk dat op deze plek is gevonden, is ontdekt dat Frytum als wierde al sinds 250 v. Chr. wordt bewoond. Bewoning vond plaats in de zomer, omdat permanente bewoning door stormen in het voor- en najaar en overstromingen in de winter onmogelijk was. Op de wierde heeft mogelijk een borg, een versterkte woning of kasteel, gestaan. Hier zouden door de rechter opgelegde straffen uitgevoerd worden, waardoor er weinig belangstelling was tijdens de verkoop van de borg.

4 Molen Joeswert

 53.30541, 6.46497

Dit is een koren- en pelmolen afkomstig uit 1855. De molen wordt gebruikt voor de productie van verschillende soorten ambachtelijk meel, zoals tarwe-, rogge-, spelt- en boekweitmeel. In de negentiende eeuw diende de molen niet alleen voor het malen van gerst of haver, maar ook voor het pellen van gort voor het traditioneel Groningse gerecht soepenbrij, beter bekend als karnemelksoep in de rest van Nederland.

5 Torensmabrug

 53.30709, 6.47948

De Torensmabrug werd in 1938 gebouwd onder leiding van de burgemeester van het dorp Ezinge: Dick Torensma. Er was veel vraag naar de komst van een brug, want er werd al sinds 1919 voor gelobbyd. Toen de brug opende in 1939 werd deze vernoemd naar de burgemeester: Torensmabrug. De brug maakte het voetveer overbodig, wat tot de jaren '50 nog wel op topografische kaarten aanwezig lijkt te zijn.

6 Aduarderzijlen

 53.31987, 6.46958

Waar het Aduarderdiep uitmondt in het Reitdiep ligt dit sluisencomplex met de oude westelijke sluis uit 1706 en de nieuwe oostelijke sluis uit 1867. De sluizen hadden eerst een zeeverende functie, tot in 1877 het Reitdiep bij Zoutkamp van zee werd afgesloten. De oude sluis is een eenvoudige enkele uitwateringssluis. De nieuwe kokersluis is gebouwd om de oude te ontlasten.

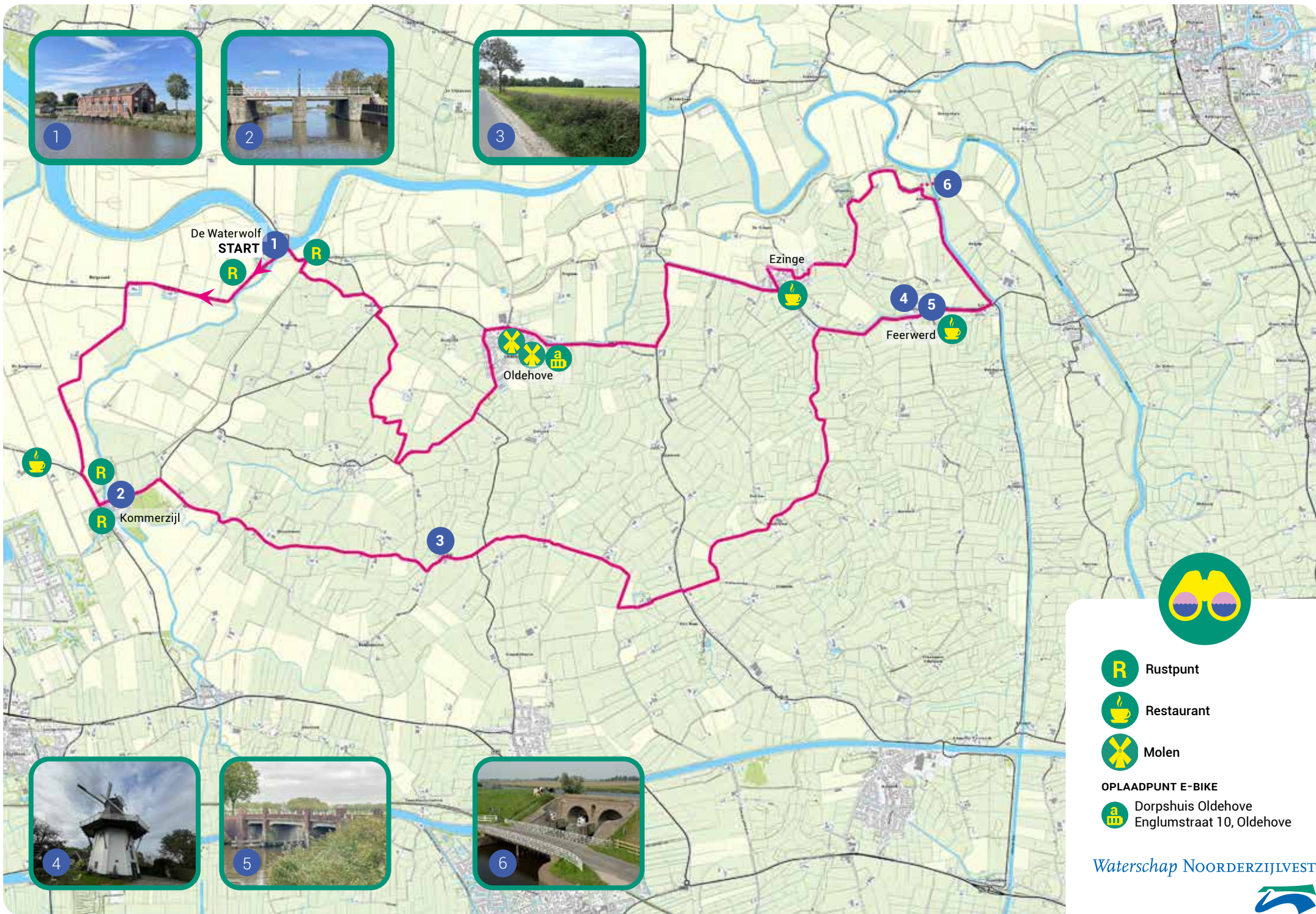

FIETSRUTE

35
KM

Fiets in de Waterwereld: De Waterwolf - Feerwerd

 WATERWERELD

Rustpunt

Restaurant

Molen

OPLAADPUNT E-BIKE

Dorps huis Oldehove
Englumstraat 10, Oldehove

Waterschap NOORDERZIJLVEST

